

EL MUSEU I LA INTERVENCIÓ EN EL TERRITORI, EL CAS DE GAVÀ

Josep Lascurain i Golferichs

POT UN MUSEU INTERVENIR EN LA GESTIÓ DEL PATRIMONI NATURAL DEL SEU ENTORN TERRITORIAL?

“El Museu és una institució sense ànim de lucre, permanent, al servei de la societat i del seu desenvolupament, i oberta al públic, que adquireix, conserva, investiga, comunica i exhibeix, testimonis materials de l'evolució de la naturalesa i de l'home, amb finalitats d'estudi, d'educació i de delectació”. Segons aquesta definició formulada per l'ICOM (Internacional Council of Museums) als anys 70, la resposta és clarament afirmativa.

El museu és, doncs, un servei públic dedicat a aprofundir en el coneixement científic, a protegir i a divulgar el patrimoni cultural i natural del seu entorn. I aquest patrimoni no ha de ser necessàriament un objecte exhibible en una vitrina, el concepte de patrimoni va molt més enllà. Fins i tot, una tradició oral (un objecte immaterial) és també un bé patrimonial.

Des d'aquesta perspectiva, un museu pot promoure iniciatives per conservar el patrimoni natural i posar-lo a l'abast del gaudi cultural de la societat. La coincidència d'aquests dos objectius fa necessària una clarificació d'objectius: decidir quina iniciativa és més urgent i quins han de ser els criteris definidors de la nova oferta cultural basada en el patrimoni natural; dit d'altra manera, l'elecció dels elements de la natura que han de passar a formar part d'un nou turisme orientat vers el patrimoni.

Aquest darrer és un aspecte força determinant, car els criteris d'avaluació del patrimoni natural han estat força subjectius fins fa ben poc. Aquesta subjectivitat no sempre ha afavorit la conservació de la natura. A tall d'exemple, cal recordar que

fins fa ben poc, el Baix Llobregat ha patit l'estigma de ser un espai periurbà.

Eines per gestionar el patrimoni

El Pla Especial i Catàleg del Patrimoni Cultural i Natural del municipi de Gavà, actualment en procés de redacció, ha de ser l'instrument bàsic de protecció del patrimoni al municipi de Gavà. I parlem d'una concepció globalitzadora de patrimoni, en què la natura i la cultura deixen de rebre tractaments sectorials per assolir un concepte de gestió unificador.

Aquest pla, a més de proporcionar un inventari de tots els elements patrimonials d'interès (boscos, jaciments arqueològics, etc.), analitza i proposa figures de protecció. L'eficiència d'aquesta eina legal es completa amb la formulació dels mecanismes d'actuació que s'aplicarien als diferents supòsits que poden afectar el patrimoni.

Una eina d'aquestes característiques permet prendre la iniciativa en comptes de la constant pressió que significa anar a remolc dels fets, aplicant exclusivament mesures correctores, més o menys improvisades, enfront la pluja contínua de perturbacions que caracteritza la modelització del paisatge de la nostra comarca.

El Consell Municipal del Medi Ambient, en el qual participen l'Ajuntament de Gavà, les entitats cíviques relacionades amb el patrimoni natural, i el Museu de Gavà, és una eina de planificació implementada precisament per l'intercanvi d'informació que origina la pròpia diversitat de components d'aquest Consell.

El Centre de Documentació del Parc Natural del Garraf, fruit d'un conveni de col·laboració amb el Servei de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona, és una altra eina de suport a la planificació, car es tracta d'un banc de dades, és a dir,

Dossier

d'informació que pot implementar l'eficiència de la gestió del patrimoni d'aquest parc natural.

Finalment, cal esmentar una darrera eina de gestió constituïda per molts altres serveis del museu que proveeixen informació: la biblioteca, la redacció d'informes, etc.

ALGUNES EXPERIÈNCIES DE DINAMITZACIÓ DEL PATRIMONI NATURAL PROMOGEDES PEL MUSEU DE GAVÀ

Dossier

L'arranjament ecològic del Passeig Marítim de Gavà

La línia de costa compresa entre la desembocadura del riu Llobregat i l'extrem oriental del delta del Llobregat manté encara les darreres zones de vegetació natural del litoral de l'àrea metropolitana de Barcelona. Aquestes veritables illes de vegetació natural immerses dins un context densament urbanitzat estan constituïdes per fragments de vegetació de duna, pineda i estanys litorals.

El traçat del passeig marítim de Gavà afecta precisament la zona amb la millor representació de vegetació de duna de tota la costa metropolitana.

L'interès natural d'aquest ecosistema va motivar el Museu de Gavà a redactar una proposta d'actuació que integrés aquests valors naturals dins el projecte d'urbanització del passeig marítim.

Aquesta integració de l'element natural aporta també nous valors afegits: un paisatge amb personalitat pròpia i de gran valor estètic, i una reducció important dels costos de manteniment, ja que la vegetació natural no necessita els tractaments propis d'un espai enjardinat.

La manca d'experiències anteriors i la complexitat que requeria una actuació d'aquestes característiques, va motivar la col·laboració d'un equip de biòlegs i professors del Departament de Biologia Vegetal de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona. El Museu de Gavà ha assolit la coordinació tècnica del projecte.

Aquesta actuació s'ha orientat bàsicament en tres direccions: la salvaguarda de les plantes directament afectades pel traçat dels vials del passeig marítim, la generació artificial de dunes noves, i l'arranjament del sector per tal que l'aprofitament

social d'aquest ecosistema sigui compatible amb la seva conservació.

La salvaguarda de la vegetació directament afectada pel traçat dels vials del passeig marítim, és a dir, de les plantes que haurien quedat colgades sota el ciment, es va garantir mitjançant un programa de tractament desenvolupat en tres fases: extracció de les plantes de major valor, manteniment en règim de viver mentre s'executava l'obra, i el trasplantament a les dunes.

La generació de noves dunes es va efectuar reutilitzant les sorres extretes al llarg de les obres d'urbanització. D'aquesta manera s'intentava aportar el màxim possible de llavors i propàguls naturals (rizomes, estolons, etc.) per tal d'afavorir-ne la recolonització natural.

El perfilat de les dunes de nova creació es va realitzar intentant reproduir la morfologia de les dunes originals. El procés de trasplantament es va dissenyar a mida per a cada espècie, tenint en compte les petites diferències del grau d'insolació i d'exposició als vents que origina el relleu de les dunes.

En la revegetació d'aquestes dunes s'ha utilitzat gran part de la vegetació que s'havia extret anteriorment, i també plantes adquirides en l'únic centre especialitzat en el cultiu de plantes de duna que existeix a l'Estat espanyol: els vivers municipals de l'Albufera de València.

La protecció de l'ecosistema enfront del risc d'impacte que suposa la freqüentació humana, s'ha orientat en el sentit de disminuir el trepig de la vegetació natural. S'ha dissenyat una xarxa d'itineraris que interconnecta els dos vials de què consta el passeig marítim amb la finalitat de canalitzar el fluxe de visitants de manera que no es dispersin a l'atzar i perjudiquin així les zones més ben conservades.

L'arranjament ecològic i L'adequació per a l'aprofitament cultural de l'estany de la Murtra
L'estany de la Murtra està afectat pel Pla Especial d'Espais d'Interès Natural (PEIN) (DOGC 1714-1.3.1993. Decret 328/1992 de 14 de desembre 1992), raó per la qual el Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya ha atorgat una subvenció per endegar una actuació d'arranjament ecològic.

Tot i que es tracta d'un ambient força alterat, hi

destaca la presència d'ocells d'ambients marjalencs, en els quals nidifiquen espècies singulars com el martinet menut (*Ixobrychus minutus*) i el cabusset (*Tachybaptus ruficollis*).

L'actuació s'orienta en tres direccions diferents: remodelació del perfil de les vores de l'estany per afavorir la instal·lació d'una franja de canyissar; col·locació d'illes flotants per a nidificació i repòs d'ocells aquàtics; adequació de la xarxa viària pre-existent per al seu aprofitament com a itinerari de natura i la instal·lació d'un mirador elevat adaptat per a l'observació d'ocells aquàtics.

Cal esmentar que s'ha tingut especial cura a fer compatible la conservació i aprofitament cultural d'aquest espai amb les necessitats de garantir una bona capacitat d'evacuació d'aigua en cas de precipitacions intenses i de dignificar paisatgísticament l'entorn d'una de les zones agrícoles més vitals de tot el delta del Llobregat.

Finalment, hi ha el projecte d'unir diferents actuacions que configurin un primer sector que inclouria les dunes, la pineda litoral, l'arranjament ecològic de l'estany de la Murtra, i la xarxa viària rural de la planta deltaica.

Construcció del jardí botànic del museu

Aquest projecte ha estat endegat gràcies a una subvenció atorgada pel Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. L'objectiu d'aquest equipament s'orienta en dues direccions diferents: oferir un equipament d'educació ambiental a l'abast de tot tipus de públic; i disposar d'una infraestructura que, en mantenir un recull viu de la biodiversitat vegetal del delta del Llobregat i el Garraf, ajudi a la conservació d'aquest patrimoni biològic.

Entre les diferents potencialitats didàctiques d'un jardí botànic amb la configuració que hem proposat, destaca la facilitació d'activitats de coneixement del medi, especialment pel que fa als col·lectius que no poden accedir fàcilment al medi natural (discapacitats, preescolar, tercera edat, etc.).

La proposta d'arranjament del jardí botànic es recolça en criteris marcadament museogràfics. Tot i que es desitja un bon resultat estètic, es prioritza la voluntat d'explicar. I aquesta voluntat didàctica s'expressa tant en la selecció d'espècies com en el seu arranjament: s'han seleccionat les espècies més representatives de l'entorn

Dossier

Fotografia 1

Fotografia 2

Fotografia 1

Formació artificial de les dunes de nova creació.

Fotografia 2

Plantació del material vegetal procedent del viver propi.

Fotografia 3

Resultat final.

Fotografia 3

natural i antropitzat i s'arrangen de forma que la unitat representada no és l'espècie, tal com passa a les concepcions tradicionals de jardí botànic, sinó la comunitat. No es pretén tant mostrar l'alzina, sinó l'alzinar. Cal reproduir l'ambient, i això inclou la llum, el tipus de sòl i de roca, la fulleraca, les interaccions entre les diferents espècies i, finalment, tota l'estructura tridimensional de la comunitat vegetal.

UNA ULLADA AL FUTUR

Els projectes de futur han de continuar sent coherents amb la voluntat de cercar un equilibri entre el desenvolupament i la conservació del patrimoni, amb la voluntat de no realitzar accions aïllades sinó propiciar la consolidació d'un continuïum territorial en què l'aprofitament cultural del patrimoni garanteixi la seva conservació.

El context territorial de Gavà, a més de caracteritzar-se pel fet metropolità, gaudeix d'espais protegits, com és el cas del Parc Natural del Garraf i l'estany de la Murtra. Tanmateix, resten un seguit d'unitats fonamentals que cal preservar també. Referències bàsiques del paisatge natural com la pineda litoral, els boscos de caducifolis situats al perímetre extern del Parc Natural del Garraf, o els darrers conreus de secà, són components d'un patrimoni del qual no es pot prescindir.

Un element que pot ajudar a consolidar aquest continuïum és la xarxa viària rural i de prevenció d'incendis forestals. Es tracta de camins en què el trànsit pot ser restringit a ciclistes i vianants i en què els sistemes de senyalització orientativa i informativa poden assolir un paper molt important en la promoció del gaudi cultural d'aquest patrimoni.

Dossier